

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-7-83-8>

УДК 373.2.016:159.93

Коваленко О.В., Кирилова І.О.
Київський університет імені Бориса Грінченка

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ У ЗДО

Анотація. Представлено опрацювання дефінітивної характеристики основних понять, дослідження психологів і педагогів з питань сенсорного розвитку дітей дошкільного віку та його впливу на розумовий і загальний розвиток. Досліджено теоретичні питання методичного супроводу педагогів дошкільного закладу та розмежовано поняття методична робота і методичний супровід. Окреслено особливості методичного супроводу педагогів з метою підвищення якості сенсорно-пізнавального розвитку дітей, виділено умови, яких необхідно дотримуватись для успішного здійснення сенсорно-пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, перераховано та охарактеризовано етапи здійснення методичного супроводу в контексті сенсорно-пізнавального розвитку дітей у дошкільному закладі.

Ключові слова: методичний супровід, форми методичного супроводу, сенсорика, сенсорно-пізнавальний розвиток.

Kovalenko Olena, Kirillova Irina
Borys Grinchenko Kyiv University

METHODOLOGICAL SUPPORT OF TEACHERS AS A MEANS OF IMPROVING THE QUALITY OF SENSORY-COGNITIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN IN EDC

Summary. The elaboration of the definitive characteristic of the basic concepts, research of psychologists and teachers on the issues of sensory development of preschool children and its influence on mental and general development are presented. Theoretical issues of methodical support of preschool teachers are investigated and the concepts of methodical work and methodical support are distinguished. It is noted that the methodological support involves subject-subject interaction, so participants of methodical support are equal partners, having different level of preparation and experience. Features and advantages of methodical support of teachers are revealed: individualization and flexibility; vector and address orientation of methodical support; multifacetedness; modeling on the basis of the competence approach. The main priorities of methodical support are singled out: methodical support during the whole process of work; taking into account individual needs, requests, requirements of each participant of methodical support; application of interactive forms of work with teachers. The peculiarities of methodical support of teachers in order to improve the quality of sensory and cognitive development of children are outlined. The conditions that must be met for the successful implementation of sensory-cognitive development of preschool children, namely: awareness of the teacher of the age and patterns of sensory-cognitive development; taking into account the sensitivity of the age period of the preschooler; possession by teachers of didactic methods and techniques of organization of sensory-cognitive development of preschool children; arrangement in groups of preschool institution of developmental subject-spatial environment; ensuring constructive interaction of teachers with parents of pupils. The stages of methodological support in the context of sensory-cognitive development of children in preschool are listed and characterized. A number of recommendations for the organization of methodological support of teachers in order to improve the quality of sensory and cognitive development of children in preschool education.

Keywords: methodical support, forms of methodical support, sensory, sensory-cognitive development.

Постановка проблеми. Одним із важливих питань реформування освіти, визначених у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), є «оновлення змісту, форм і методів дошкільного виховання, відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку» [14].

Важливим чинником підвищення якості освіти є високий рівень компетентності педагога, який, у свою чергу, залежить від ефективності системи методичної роботи та методичного супроводу освітньої діяльності. «Методична робота у сучасному дошкільному закладі має бути максимально гнучкою, а саме сприяти розвитку творчості, ініціативи, підвищувати якість освітнього процесу. Вирішення окреслених завдань лежить у площині пошуку нового змісту, форм і методів роботи з педагогічним колективом» [6, с. 4].

Сучасне суспільство потребує особистостей, яким притаманне гнучке мислення, здатність вільно орієнтуватися у швидкоплинному світі, висувати й реалізовувати нестандартні цілі, готовність до постійних змін. Особливого значення набувають ці завдання у зв'язку з оновленням стандарту дошкільної освіти [15].

Базовим компонентом дошкільної освіти визначено, що особливій уваги потребує розвиток дитини як особистості, яка формується, засвоєння нею всього розмаїття досягнень суспільства та здатності використовувати набуті знання, уміння та навички в самостійній пізнавальній і творчій діяльності. Дошкільний вік є найбільш сприятливим для удосконалення діяльності органів чуття, одержання уявлень про оточуючий світ, тому сенсорне виховання, спрямоване на

забезпечення повноцінного сенсорного розвитку дитини, з давніх часів зарубіжні та вітчизняні вчені вважали одним із основних напрямів дошкільного виховання.

Сенсорний розвиток вважають основою загального розумового розвитку дитини. Від того, як педагог розуміє механізми та закономірності перцептивного розвитку дитини, залежить напрям, підбір змісту, методів і засобів навчання і виховання дітей.

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти характеризується пошуком нових підходів у педагогічній теорії та практиці, які враховують сучасні світові та європейські тенденції розвитку дошкільної освіти і водночас ґрунтуються на національних надбаннях, вітчизняній освіті і культурі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з означеної проблеми дозволяє виокремити певні напрямки її дослідження:

- зміст та організацію методичного супроводу в контексті методичної роботи у закладах освіти різного рівня (І. Бех, Н. Василенко, М. Войцехівський, Н. Дудніченко, І. Жерносек, О. Зайченко, С. Муромець, С. Макарєнко, І. Романюк, Л. Сисова, Т. Сорочан, Т. Сущенко та ін.);

- вивчення питань з проблеми організації методичного супроводу освітньої діяльності з практичного досвіду в закладах освіти (Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, А. Гончаренко, Н. Дятленко, О. Коваленко, О. Корнеєва, О. Кочерга, К. Крутій, М. Машовець, Л. Меленець, О. Половіна, І. Романюк, Г. Смольникова та ін.);

- вивчення теоретико-методологічних основ сенсорного-пізнавального розвитку дітей дошкільного віку (Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтєв, Г. Леушина, О. Проскура, М. Под'яков, Є. Тихеева, О. Усова та ін.);

- формування сенсорно-пізнавальної компетенції у сучасній науковій літературі (Г. Беленька, А. Богуш, О. Брежнева, Н. Голота, Л. Зайцева, О. Коваленко, О. Кононко, О. Кочерга, К. Крутій, М. Машовець, С. Ладивір, Т. Піроженко, Т. Степанова, О. Фунтїкова, К. Щербакова та ін.). Серед досліджень останніх кількох років з означеного питання слід виділити дослідження О. Брежневої, Л. Зайцевої, Т. Степанової, О. Фунтїкової та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішні існує велика кількість практичного матеріалу, присвяченого проблемі сенсорного розвитку дошкільників: методичні рекомендації, посібники, розроблені дидактичні ігри та вправи, окремі конспекти занять тощо. Водночас, поза увагою залишились дослідження з питання методичного супроводу педагогів в контексті сенсорно-пізнавального розвитку дітей у ЗДО.

Метою нашого дослідження було опрацювання дефінітивної характеристики основних понять дослідження, досліджень науковців з питання методичного супроводу педагогів ЗДО загалом і, зокрема, як засобу підвищення якості сенсорно-пізнавального розвитку дітей у ЗДО.

Виклад основного матеріалу. На першому етапі ми опрацювали дефінітивну характеристику основних понять дослідження.

Термін «методичний» трактується у двох значеннях: 1) послідовний, систематичний, який діє згідно

з планом; 2) той, хто діє згідно з правилами методики, пов'язаний або відноситься до неї [9, с. 126].

Слово «супровід» означає дію за значенням «супроводжувати, супроводити»: «Іти, їхати разом із ким-небудь як супутник; проводжати когось до певного місця. Іти, їхати охороняючи» або «показуючи шлях комусь», «стежити за тим хто або що віддаляється, додавати що-небудь до чогось доповнювати чимось» [3, с. 1415]. Тобто, етимологічно поняття «супровід» розглядається як взаємодіяльність людей, що відбувається в соціальному оточенні й характеризується допомогою одного з них іншому. Близькими поняттями до «супроводу» є – «співробітництво», «допомога», «сприяння». Крім того, семантичний аналіз цього поняття дозволяє зробити висновки про наявність у змісті цього поняття трьох компонентів: суб'єктів-попутників, особу, що їх супроводжує та шлях, який вони проходять разом [7, с. 239].

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях відсутнє єдине визначення і трактування поняття «методичний супровід».

Науковці визначають зміст методичного супроводу як комплекс взаємопов'язаних, організованих, цілеспрямованих дій, що спрямовані на надання допомоги педагогу у вирішенні ускладнень, які можуть виникати під час освітньої роботи. При цьому важливо, що учасники методичного супроводу мають стати рівноправними партнерами цієї взаємодії, хоча можуть мати різний рівень наукової підготовки або опанування практичного досвіду [10, с. 15–16].

Сучасні дослідники зазначають, що на відміну від традиційних форм навчання, методичний супровід діяльності педагога має такі переваги: індивідуалізація та гнучкість; має більший потенціал інструментального характеру; у більшій мірі враховує динаміку розвитку як самого педагога, закладу, у якому він працює, так і системи постійної взаємодії в цілому; більш багатоаспектне, адже передбачає постійну взаємодію педагога з іншими суб'єктами навчання [8, с. 325].

На векторності та адресності спрямованості методичного супроводу, що моделюється на засадах компетентнісного підходу (соціального, професійного й особистісного) залежно від індивідуальних запитів, потреб, мотивацій кожного конкретного педагога або педагогічного колективу, його професійних можливостей, наголошує С. Макарєнко [18].

На основі проведених теоретичних наукових розвідок, науковцями було окреслено основні пріоритети методичного супроводу, а саме: методична підтримка протягом всього процесу навчання, зокрема, можливість отримання необхідної інформації в онлайн-режимі (Skype, електронна пошта, вебінар, веб-сайт тощо); урахування індивідуальних потреб, запитів, вимог кожного учасника методичного супроводу; застосування інтерактивних форм роботи [11, с. 45].

Аналіз результатів науково-педагогічних досліджень дозволив з'ясувати, що методичний супровід розглядається як комплекс різних форм методичної роботи, яка є спеціально організованою, спланованою діяльністю. У процесі методичної роботи створюються сприятливі умови для наукового й методичного зростання всіх учасників освітнього процесу. Основною метою

методичного супроводу є здійснення професійно-педагогічної самореалізації кожного члена педагогічного колективу.

Оскільки предметом дослідження є методичний супровід педагогів як засіб сенсорно-пізнавального розвитку дітей нами більш детально були опрацьовані дефініції «сенсорний розвиток» та «сенсорно-пізнавальний розвиток».

«Сенсорика» (від лат. – орган чуттів, – відчуття) – поняття, що узагальнює відчуття; чуттєве пізнання об'єктивної дійсності за допомогою відчуттів і сприймань. Чуттєве відображення здійснюється через зорові, слухові, нюхові, тактильні (дотикові) аналізатори [17].

«Розвиток» як філософська категорія містить наступні важливі складові: рух, процес, зміна. «Розвиток – дія, процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого. Направленість (спрямованість), як характерна ознака розвитку, забезпечує в системі процеси виникнення і накопичення змін, що згодом ведуть до появи (виникнення) нової якості – від спадаючого до висхідного; від старого до нового; від простого до складного; від випадкового до необхідного» [19].

За твердженням Д. Ельконіна, розвиток «характеризується якісними змінами психічної функції, виникненням в ній певних новоутворень» [12, с. 30–31]. Розвиток психічних процесів у людини розглядається в таких аспектах: інтелектуальному – інтелектуальний розвиток; вольовому – вольовий розвиток; емоційному – емоційний розвиток; фізичному – фізичний розвиток.

Інтелектуальний розвиток містить розвиток трьох взаємопов'язаних процесів: розвиток мислення; розвиток пам'яті; розвиток уваги, що в свою чергу, є основою сприймання. Сприймання, як складна пізнавальна діяльність, включає в себе цілу систему перцептивних дій, які дозволяють виявити об'єкт сприймання, пізнати його, виміряти, оцінити. Спосіб пізнання навколишнього світу, в основі якого лежить робота органів чуття називають – сенсорний розвиток.

«Успішність розумового, фізичного, естетичного виховання значною мірою залежить від рівня сенсорного розвитку дітей, тобто від того наскільки досконало дитина чує, бачить, відчуває оточуюче» [5, с. 24].

Термін «сенсорно-пізнавальний розвиток» в педагогічній літературі з'явився досить недавно. В Базовому компоненті дошкільної освіти (2012 р.) визначені такі змістовні складові освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»: сенсорні еталони, пізнавальна активність, елементарні математичні уявлення. Сенсорно-пізнавальна освітня лінія БКДО спрямована на інтеграцію змісту дошкільної освіти, формування у дітей пошуково-дослідницьких умінь, елементарних математичних уявлень, цілісної картини світу, компетентної поведінки в різних життєвих ситуаціях. У зазначеній освітній лінії визначені державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років, тобто кінцевий показник набутих компетенцій випускником дошкільного навчального закладу перед вступом його до школи [1, с. 8–9].

Під пізнавальною активністю науковці розуміють самостійну, ініціативну діяльність дитини,

спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях [2, с. 12].

Енциклопедія освіти поняття «пізнавальна активність» розтлумачує як рису особистості, яка виявляється в її ставленні до процесу пізнання, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, спрямованої на оволодіння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань, способів діяльності [4, с. 678–680].

Результатом методичного супроводу підвищення якості сенсорно-пізнавального розвитку дітей у ЗДО є сформованість доступних для дітей дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і об'єктів навколишнього світу. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати набуті знання у практичній діяльності (ігровій, трудовій, сенсорно-пізнавальній, математичній тощо), оволодіння способами пізнання дійсності, розвиток у дитини наочно-дійового, наочно-образного, словесно-логічного мислення [16, с. 5].

На основі опрацювання низки досліджень з питань методичного супроводу у дошкільному закладі (Г. Ватаманюк, О. Брежнева, Л. Зайцева, О. Коваленко, К. Крутій, М. Машовець, Т. Степанова, О. Фунтікова, К. Щербакова та ін.) нами були виокремлені умови, яких необхідно дотримуватись для успішного здійснення сенсорно-пізнавального розвитку дітей у ЗДО: усвідомлення педагогом вікових особливостей та закономірностей сенсорно-пізнавального розвитку; врахування сензитивності вікового періоду дошкільника; володіння педагогами дидактичними методами та прийомами організації сенсорно-пізнавального розвитку дітей дошкільного віку; облаштування у групах дошкільного закладу розвивального предметно-просторового середовища; забезпечення конструктивної взаємодії педагогів з батьками вихованців [13].

Здійснення методичного супроводу в контексті сенсорно-пізнавального розвитку дітей передбачає наступні етапи: пошуково-розвідувальний, моделювальний, проектувальний, етап підтримки практичного впровадження і рефлексивний етап [13]. Змістове наповнення цих етапів таке:

– *пошуково-розвідувальний етап* передбачає вивчення стану розвивального середовища закладу та предметно-розвивального середовища вікових груп, з'ясування його використання з метою сенсорно-пізнавального розвитку дітей у ЗДО;

– *моделювальний етап* передбачає надання допомоги педагогам у створенні власної моделі сенсорно-пізнавального середовища. На даному етапі має бути визначено мету, завдання, принципи, зміст, форми, методи роботи з дітьми і педагогами та передбачено поетапний розподіл їх використання, прогнозовано рівень розвитку вихованців. Переважаючими формами методичної роботи на цьому етапі є індивідуальні консультації, ділові ігри, тренінги, дискусії, обмін досвідом інші інтерактивні форми роботи;

– *проектувальний етап*. Його мета – допомогти вихователям підготуватися до нововведень. Для цього складається детальний план спільної діяль-

ності всіх суб'єктів педагогічного процесу – педагогів, дітей, батьків. На цьому етапі організуються проблемно-тематична діяльність (система постійно діючих семінарів, круглих столів, педагогічні майстерні, практикуми, вебінари тощо);

– *етап практичного впровадження*. Метою цього етапу є практичне впровадження набутих ідей та їх елементів, а також моніторинг процесу і результатів діяльності. Означена робота реалізуватиметься за умовами взаєморозуміння між адміністрацією ЗДО, педагогами і батьками щодо створення матеріально-технічного й інформаційного забезпечення середовища;

– *рефлексивний етап* зіставлення та порівняння результатів упровадження моделі із початковою метою. Найбільш суттєвою ознакою цього етапу є здатність усіх фахівців до аналізу та самоаналізу. Основні форми методичного супроводу на цьому етапі – методичні семінари, круглі столи, науково-практичні конференції, виставки, презентації, школи майстерності, підготовка методичних кейсів та ін. [13].

Висновки і перспективи досліджень. Підвищення якості сенсорно-пізнавального розвитку дітей у дошкільному закладі на сучасному етапі залежить від правильної організації методичного супроводу педагогів. Зміст методичного супроводу полягає в знаходженні ефективних шляхів вирішення педагогічних проблем, створенні та використанні нових методів, форм роботи для максимального росту професійної діяльності педагога. Системний підхід до організації методичного супроводу педагогів сприяє вдосконаленню їхньої професійної майстерності, активізації їхнього творчого потенціалу, а індивідуальний підхід, багатство організаційних форм і методів роботи є головною умовою досягнення позитивних результатів організації освітнього процесу.

У перспективі подальших досліджень авторами планується вивчення європейських підходів до організації роботи з сенсорного розвитку дошкільнят, впливу організації методичного супроводу на підвищення якості сенсорно-пізнавального розвитку дітей у дитячих садках країн ЄС.

Список літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / затв. наказом МОНМС України 22.05.2012. № 615. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatocnij.pdf> (дата звернення: 20.07.2020).
2. Брежнева О.І. Формування пізнавальної активності. *Дошкільне виховання*. 1998. № 2. С. 12–14.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / укл. та гол. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
4. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Кошель В.М. Сенсорне виховання дітей раннього віку : навч.-метод. посіб. Чернівці : ФОП Балакіна О.В., 2019. 160 с.
6. Крутій К.Л. Групові форми методичної роботи з педагогами в сучасному дошкільному навчальному закладі / за заг. ред. К.Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2004. 144 с.
7. Міщенко С.Г. Методичний супровід професійного зростання викладача. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія*. Дніпро, 2016. № 2. С. 238–243.
8. Муромець В.Г. Науково-методичний супровід формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Кам.-Под. нац. унів. ім. І. Огієнка, м. Кам.-Под., 2012. Вип. 16. Кн. 2. 344 с.
9. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків : Торсінг плюс, 2008. 426 с.
10. Олійник В.В. Модернізація системи післядипломної педагогічної освіти України в умовах змін. *Післядипломна педагогічна освіта: європейські орієнтири та регіональні пріоритети* : тези міжнар. наук.-практ. конф. м. Біла Церква, 10-11 вер. 2009 р. Б. Церква, 2009. С. 20–22.
11. Руденко Ю.А., Галятовська К.С. Методичний супровід формування мовленнєво-творчої компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. Одеса, 2018. Вип. 3(122). С. 43–49.
12. Эльконин Д.Б. Проблемы возрастной и педагогической психологии : избранные психологические труды / ред. Д.И. Фельдштейн. Москва, 1995. 224 с.
13. Вагаманюк Г. Науково-методичний супровід організації розвивально-мовленнєвого середовища в закладі дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць Кам.-Под. нац. унів. ім. І. Огієнка. Кам.-Подільськ, 2019. Випуск 26. Том 2. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/168965/168770> (дата звернення: 23.07.2020).
14. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») : Постанова Кабінету Міністрів України від 3.11.1993 р. № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.07.2020).
15. Коваленко О.В. Підготовка майбутніх вихователів до сенсорно-пізнавального розвитку дошкільників за Базовим компонентом дошкільної освіти. *Стандарти дошкільної освіти*. Київський університет імені Бориса Грінченка. 2014. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3888/1/Kovalenko_O_V_SDO_PI.pdf (дата звернення: 20.07.2020).
16. Коваленко О., Машовець М., Піроженко Т. Методичні аспекти реалізації освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі». *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 2(51). С. 4–9.
17. Лексика. Українські енциклопедії та словники. URL: <https://leksika.com.ua/14360715/ure/sensorika> (дата звернення: 20.07.2020).
18. Макаренко С. Науково-методичний супровід як провідна технологія методичної роботи на шляху до нової української школи. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science (Poland)*. 2018. № 6(10), серпень. URL: <http://archive.ws-conference.com/wp-content/uploads/ijitss0143.pdf> (дата звернення: 23.07.2020).
19. Савош В.О. Аналіз поняття «розвиток» у контексті феномену «діадний базис». *International scientific and practical conference world science (Dubai)*. 2018. № 1(29). Том 5. С. 21–24. URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=32314967> (дата звернення: 24.07.2020).

References:

1. Bazovyy komponent doshkil'noi osvity (2012) / zatv. nakazom MONMS Ukrainy [Bazovyy komponent doshkil'noi osvity], 2012, no. 615, 26 s. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf> (accessed 20.07.2020). (in Ukrainian)
2. Brezhnieva, O.I. (1998). Formuvannia piznaval'noi aktyvnosti [Formuvannia piznaval'noi aktyvnosti]. *Doshkil'ne vykhovannia* [Preschool education], vol. 2, pp. 12–14. (in Ukrainian)
3. Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy (2005). [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]: 250000 / ukl. ta hol. red. V.T. Busel. Kyiv; Irpin': Perun, VIII, 1728 p. (in Ukrainian)
4. Entsyklopediia osvity (2008). [Encyclopedia of Education] / hol. red. V.H. Kremen'. Kyiv: Yurinkom Inter, 1040 p. (in Ukrainian)
5. Koshel', V.M. (2019). *Sensorne vykhovannia ditej rann'oho viku* [Sensory education of young children]: navch.-metod. posib. [navch.-metod. posib.]. Chernihiv: FOP Balykina O.V., 160 p. (in Ukrainian)
6. Krutij, K.L. (2004). *Hrupovi formy metodychnoi roboty z pedahohamy v suchasnomu doshkil'nomu navchal'nomu zakladi* [Group forms of methodical work with teachers in a modern preschool educational institution] / za zah. red. K.L. Krutij. Zaporizhzhia: TOV «LIPS» LTD, 144 p. (in Ukrainian)
7. Mischenko, S.H. (2016). Metodychnyj suprovid profesijnoho zrostantia vykladacha [Methodical support of professional growth of the teacher]. *Visnyk Dnipropetrovs'koho univers im. Al'freda Nobelja. Pedahohika i psykholohiia* [Bulletin of Alfred Nobel University of Dnepropetrovsk. Pedagogy and psychology]. Dnipro, no. 2, pp. 238–243. (in Ukrainian)
8. Muromets', V.H. (2012). Naukovo-metodychnyj suprovid formuvannia preventyvnogo vykhovnoho seredovyscha zahal'noosvitn'oho navchal'noho zakladu. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditej ta uchniv's'koi molodi*: zb. nauk. pr. Kam.-Pod. nats. univ. im. I. Ohienka [Theoretical and methodological problems of education of children and student youth: collection. Science. etc. Kam.-Pod. nat. univ. them. I. Ohienko], m. Kam.-Pod., no. 16, kn. 2, 344 s. (in Ukrainian)
9. Nechvolod, L.I. (2008). Suchasnyj slovnyk inshomovnykh sliv [Modern dictionary of foreign words]. Kharkiv: Torsinh plus, 426 p. (in Ukrainian)
10. Olijnyk, V.V. (2009). Modernizatsiia systemy pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity Ukrainy v umovakh zmin [Modernization of the system of postgraduate pedagogical education of Ukraine in the conditions of changes]. *Pisladyplomna pedahohichna osvita: ievropejs'ki oriientyry ta rehional'ni prioriteti* [Postgraduate pedagogical education: European guidelines and regional priorities]: tezy mizhnar. nauk.-prakt. konf. m.Bila Tserkva, 10-11 ver. B. Tserkva, pp. 20–22. (in Ukrainian)
11. Rudenko, Yu.A., & Haliatovs'ka, K.S. (2018). Metodychnyj suprovid formuvannia movlennievo-tvorchoi kompetentnosti majbutnikh vykhovateliv zakladiv doshkil'noi osvity [Methodical support of formation of speech and creative competence of future educators of preschool educational institutions]. *Naukovyy visnyk Pivdennoukrains'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushyn's'koho* [Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after KD Ushinsky]. Odesa, no. 3(122), pp. 43–49. (in Ukrainian)
12. El'konyn, D.B. (1995). *Problemy vozrastnoj y pedahohicheskoy psykholohyy: yzbrannye psykholohicheskye Trudy* [Problems of developmental and educational psychology: selected psychological works] / red. D.Y. Fel'dshtejn. Moskva, 224 p. (in Russian)
13. Vatamaniuk, H. (2019). Naukovo-metodychnyj suprovid orhanizatsii rozvyval'no-movlennievoho seredovyscha v zakladi doshkil'noi osvity [Scientific and methodological support of the organization of the developmental and speech environment in the institution of preschool education]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka: zb. nauk. prats' Kam.-Pod. nats. univ. im. I. Ohienka* [Pedagogical education: theory and practice: coll. Science. works Kam.-Pod. nat. univ. them. I. Ohienko]. Kam.-Podil's'k, no. 26. T. 2. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/168965/168770> (accessed 23.07.2020).
14. Derzhavna natsional'na prohrama «Osvita» («Ukraina XXI stolittia») (1993). [State National Program "Education" ("Ukraine of the XXI Century")]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.11.1993 r. № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (accessed 22.07.2020).
15. Kovalenko, O.V. (2014). Pidhotovka majbutnikh vykhovateliv do sensorno-piznaval'noho rozvytku doshkil'nykiv za Bazovym komponentom doshkil'noi osvity [Preparation of future educators for sensory-cognitive development of preschoolers according to the Basic component of preschool education]. *Standarty doshkil'noi osvity* [Standards of preschool education]. Kyiv's'kyj universytet imeni Borysa Hrinchenka. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3888/1/Kovalenko_O_V_SDO_PI.pdf (accessed 20.07.2020).
16. Kovalenko, O., Mashovets', M., & Pirozhenko, T. (2012). Metodychni aspekty realizatsii osvitn'oi linii «Dytyna v sensorno-piznaval'nomu prostori» [Methodological aspects of the implementation of the educational line "Child in the sensory-cognitive space"]. *Vykhovatel'-metodyst doshkil'noho zakladu* [Educator-methodologist of preschool institution], no. 2(51), pp. 4–9. (in Ukrainian)
17. Leksyka. Ukrains'ki entsyklopedii ta slovnyky [Vocabulary. Ukrainian encyclopedias and dictionaries]. URL: <https://leksika.com.ua/14360715/ure/sensorika> (accessed 20.07.2020). (in Ukrainian)
18. Makarenko, S. (2018). Naukovo-metodychnyj suprovid iak providna tekhnolohiia metodychnoi roboty na shliakhu do novoi ukrains'koi shkoly [Scientific and methodological support as a leading technology of methodical work on the way to a new Ukrainian school]. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*, no. 6(10), serpen'. URL: <http://archive.ws-conference.com/wp-content/uploads/ijitss0143.pdf> (accessed 23.07.2020).
19. Savosh, V.O. (2018). Analiz poniattia «rozvytok» u konteksti fenomenu «diadnyj bazys» [Analysis of the concept of "development" in the context of the phenomenon of "dyad basis"]. *International scientific and practical conference (Dubai)*, no. 1(29), t. 5, pp. 21–24. URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=32314967> (accessed 24.07.2020).